

ALEXANDRU AGACHE

Intangibilitatea câmpului literar și a dominanților acestuia

Noli me tangere este formula aleasă pentru a descrie fenomenele prin care anumiți agenți literari ajung să își aproprieze legitimitatea și, implicit, poziția de dominanți. Ea relevă, în același timp, mecanismele puse în mișcare de câmpul literar pentru a-și menține specificitatea sau statutul social privilegiat, în raport cu câmpul puterii și cu alte câmpuri particulare.

Studiul* foarte tânărului teoretician Vasile Mihalache abordează dintr-o perspectivă interdisciplinară două tematici interconectate, insuficient dezbătute în spațiul filologic autohton: cea a legitimității și cea autonomiei în literatură. După cum se poate observa, autorul ne propune o analiză în termeni specifici gândirii bourdieusiene. *Relația dominați-dominanți, ilusio, habitusul, doxa, economia paradoxală, interesul pentru dezinteres, dubla negare, privirea estetică* reprezintă punctul de plecare al unui demers teoretic ambițios și provocator. Lucrarea susține ideea unei legitimități, cel puțin aparent, ne-de-legitimabile a criticii de judecată estetică, dobândite în urma procesului de autonomizare a câmpului literar. Disocierea modernismului francez timpuriu de un sistem politic recompensator, care îi pretindea, în schimb, propagarea unei ideologii oficial-burgeze, dar și de activismul social al școlii realiste, a reușit să impună în spațiul literaturii *criteriul gratuității*, asociat, mai ales, unei aversuni în raport cu tendințele ideologizante sau moralizatoare ale operei de artă. Câmpul literar, acest spațiu autarhic nou configurat, ar fi reușit, astfel, să își creeze propria *moralitate a a-moralității*. Preeminența criticii de judecată estetică, crede autorul, nu ar fi fost decât o consecință naturală a acestei autonomizări, sancționarea celor care încearcă să evalueze literatura prin prisma ideologicului sau a eticii, fiind un reper al continuării dominației sale: „Să spui că Nichifor Crainic este un scriitor religios nu trece ca o mare eroare, dar să susții că operele lui sunt scrise pentru a servi fundamentalismul creștin-ortodox din România interbelică va atrage contestări puternice, nu pentru că acest lucru nu ar putea fi adevărat, ci pentru că nu este relevant în spațiul cercetării literare sau, alfel spus, este fals”.

Cartea lui Vasile Mihalache este, totodată, o interogare inteligent construită a *purismului non-ideologic*. În acest sens, sunt aduse în discuție argumente dintre cele mai diverse. În primul rând, *a-moralismul*, care propune, spre deosebire de celelalte câmpuri, o moralitate singulară, este chiar produsul unei alegeri de tip etic. De asemenea, imacularea ideologică a discursului critic literar este mai degrabă

iluzorie, deoarece, așa cum foarte bine observa și Virgil Nemoianu, acesta se transformă, adeseori, într-un spațiu al confruntărilor ideologice, exemplele disputelor dintre Măiorescu și Gherea sau ale celor dintre gândiriști și moderniiști lovinescieni fiind elocvente.

Felul în care *conservatorii* sau *esteții* contestă noile direcții de analiză propuse de studiile culturale este o altă subtemă a lucrării. Se sugerează, pornind de aici, că autori precum Hillis Miller sau Harold Bloom transformă atacurile *resentimentarilor* la adresa hegemoniei estetice în amenințări la însăși autonomia câmpului literar. Or, consideră Vasile Mihalache, ceea ce intenționează mișcările feministe, postmarxiste sau postcolonialiste nu ar fi decât o demascare a unui sistem monopolist, în care egalitatea de șanse pretinsă este înlocuită de refractarismul manifestat față de ideea accesului în poziții decizionale al unor categorii pentru care critica de judecată estetică nu reprezintă singurul discurs posibil despre literatură. Așadar, deși existența câmpului autonom este dependentă de un sistem politic democratic, regulile democrației nu ar fi cele constitutive câmpului.

Din păcate, insistența cu care autorul tratează disputa ireconciliabilă de pe teritoriul american duce la ignorarea completă a fertilității dialog dintre cele două tendințe, din Europa Occidentală. Mai mult, chiar falsitatea opoziției etic-estetic a fost deja enunțată, și în cercetarea literară românească, de către Caius Dobrescu, în volumele *Literatură și civilizație, scriitori români canonici și reforma curriculară*, pe care le-a coordonat, împreună cu Andrei Bodiu, în 2008.

De asemenea, interesantul demers ar fi avut, probabil, de câștigat, dacă ar fi propus și o parte elaborată de analiză a felului în care tensiunile din interiorul câmpului literar se insinuează în forma sau în conținutul operelor (există, în tot textul, trei asemenea aplicații – comentariile unor poezii de Eliot, Voiculescu și Brecht – însă ele sunt, mai degrabă, succinte). De altfel, la simpla consultare a impresionantei bibliografii, se poate constata că titlurile de beletristică pot fi numărate pe degetele unei singure mâini.

Dincolo de aceste posibile obiecții, datorită calității intelectuale remarcabile a argumentației și a imersiunii productive în niște (sub)discipline dintre cele mai diverse, *Noli me tangere* va rămâne un studiu incontestabil pentru tipul nou de cercetare pe care îl propune în spațiul filologiei autohtone.

*Vasile Mihalache, „*Noli me tangere*”? *Despre legitimitate și autonomie în literatură*, București, Editura Tracus Arte, 2013